

Rosa Parks ve Montgomery Otobüsü

By Sinem Demirci

Bir insanı tarihe mal eden yada ansiklopedilere adlarımızı yazdırtan nedir? Kimin üzerine kitaplar yazılır, kimlerin doğum günlerini milyonlar kutlar? Bir insanın hayatı kaç insanın hayatını değiştirebilir, çoğumuz hayatın yükü altında ezilirken binlerce hayatın yükünü kim, nasıl taşır? Tarih binlerce insandan oluşan kule misali, peki kahramanlardan birini çekip çıkartsaydık ne olurdu? Cevap çok basit ; kulenin yapısı da diğer kahramanlar da çok farklı olurdu. Tarihte bir anlık değişiklik yüzyılları, milyonlarca insanı etkileyecek güce sahiptir. Tarihte bir karakterin eksikliği, yepyeni ve çok farklı bir son getirir. Kulenin kahramanları kendi içlerinden yeni kahramanlar yaratır ve her biri bir diğeri kadar güçlü, farklı ve önemlidir. Rosa Louise Parks'ı tarihe geçiren ve kulenin önemli bir parçası yapansa ; kendini, insanlığını ve hakkını savunma arzusuydu. O, çoğunun cesaret edemediğini yaptı ve bir kahraman olabilecek kadar güçlü olduğunu gösterdi. Gücünü güçsüzlerle paylaştı, onlara güven verdi. Birçok kahramanla el ele tutuşup kuleyi biraz daha yükseltti. İşte bu yüzden Rosa Parks tarihe damgasını vuran önemli bir kadın figürü oldu ve evinden kilometrelerce ötede bir genç daha onu, yaptıklarını ve tarihteki yerini kendi cümleleriyle anlatmaya değer buldu.

Rosa Parks 4 şubat 1913'de Alabama Tuskegee' de doğdu. Babası James McCauley marangoz annesi Leona ise öğretmendi. Anne ve babasının ayrılmasından sonra annesiyle Montgomery yakınlarındaki Pine Level bölgesine taşındı. Annesi, büyükbabası, büyük annesi ve ağabeyi Sylvester'la beraber bir çiftlikte büyüdü. Ölümüne kadar devam eden Afrika Metodist Episkopal Klisesi üyeliğine de böylece başladı. Annesi Leona, 11 yaşına kadar Rosa' ya evde eğitim verdi, daha sonra teyzesinin yaşadığı Montgomery'deki Endüstri Kız Okuluna kaydoldu. Burada akademik ve bazı mesleki dersler aldı. İkinci öğretimine Alabama Eyalet Zenci Öğretmen okulunda başladı ; ancak büyükannesi ve daha sonra hastalanan annesine bakmak için okulu bırakmak zorunda kaldı. Rosa eğitim hayatını ve çektiği zorlukları şöyle anlatmıştır :

“Kölelikten 50 yıl sonra 1913 te doğdum. Okumama izin verilirdi, öğretmen olan annem çok küçük yaşta bana okumayı öğretti. İlk okulum küçük bir binaydı ve tüm çocuklar için tek bir öğretmenimiz vardı. Çoğu zaman ailelerin maddi gücü yetmediği takdirde kitap, kalem gibi ihtiyaçlarınız karşılanmazdı ama çocuklar paylaşmayı bilirlerdi.”(Albin)

1932' de Rosa ve Raymond Parks Montgomery' de evlendi. Rosa hastane hizmetlisi ve hizmetçilik gibi çeşitli birçok işte çalıştı.1933' de, Afro- Amerikalıların % 7 sinden daha azının lise diplomasına sahip olduğu bir dönemde, kocasının desteğiyle eğitimini tamamladı. Siyahların politikaya katılımını zorlaştıran yasalara rağmen otuz yaşında oy verme hakkını kazandı. 1940' lı yıllarda Raymond ve Rosa oy verenler platformuna da üyeydiler.Aralık 1943' de insan hakları hareketinin aktif bir üyesi oldu ve NAACP Montgomery şubesine katıldı. Daha sonra şube başkanı Edgar Nixon' un gönüllü sekreterliğine seçildi. Ayrıca ırk ayrımcılığının yasak olduğu devlete ait Maxwell Hava Kuvvetleri üssünde çalıştı.

Jim Crow yasaları uyarınca güneyde siyah ve beyazlar arasında halk otobüsleri de dahil olmak üzere hayatın her alanında ırk ayrımcılığı yapılmaktaydı.Otobüs ve tren şirketleri farklı ırklar için ayrı araçlar tahsis etmiyorlardı ; ancak siyahların uyması gereken oturma planları uyguluyorlardı. Montgomery' de otobüslerin ilk sıraları beyazlara aitti. Yolcuların % 75 ini oluşturan siyahlar için otobüsün arka tarafında renklerle belirlenmiş koltuklar bulunuyordu. Siyahların orta koltuklarda oturması yasaktı.Beyaz yolcular için belirlenen yerler dolduğunda ise zenciler yer vermek, gerekirse otobüsten inmek zorundaydılar.Şoförün isteğine göre siyahların oturma izleri olan arka koltukları kimi zaman kaldırılıyordu.Siyahlar ön kapıdan otobüs ücretlerini ödedikten sonra inip otobüse arka kapıdan biniyorlardı, çoğu zaman şoförlerin gazabına uğrayıp daha arka kapıdan otobüse binmeden otobüs hareket ediyordu. Yıllar boyunca siyah halk kendilerine yapılan haksızlıktan yakındı. 1 aralık 1955' de Rosa Parks' ın yaşadığı, binlerce zencinin her gün yaşadığı sıradan bir olaydı, ortada istisnai bir durum yoktu ta ki Rosa'nın direnişine kadar.

Rosa Parks için herhangi bir gündü o gün, işinden çıkıp sürekli kullandığı hat otobüsüne bindi, ücretini ön kapıdan ödedi ve arka kapıdan otobüse girdi.Otobüsün ortalarına doğru olan kendisinin oturabileceğine dair renklendirilmiş koltuğa oturdu ancak üç durak sonra şoför yeni binen beyazlara yer vermeleri için Rosanın da içlerinde olduğu dört zenciye işaret etti ve koltukları bir an önce boşaltmalarını istedi.zenciler isteksizce şoförün dediğini yaptılar ancak rosa sadece cam kenarına çekilmekle yetindi.

“İnsanlar sürekli o gün yerimi yorgun olduğum için vermediğimi söylüyorlar, ama bu doğru değil.fiziksel olarak yorgun değildim, ya da genelde bir iş günü sonunda olduğumdan daha yorgun değildim.yaşlı da değildim bazıları o zamanlar yaşlıymışım gibi bir figür yaratıyorlar kırkiki yaşımıdaydım.hayır, tek bir yorgunluğum vardı ; pes etmekten yorulmuştum.”

Şoför bu tutumu üzerine rosanın yanına geldi ve kalkmadığı takdirde polis çağıracağını ve kendisini tutuklatacağını söyledi.rosa nın tavrı kesindi : “İstedığınızı yapabilirsiniz”. Böylelikle Rosa Parks Montgomery yasaları gereğince tutuklandı ancak bu tutuklama bir ırkın süregelen sessizliğinin sonu oldu ve Rosa Parks’ ın direnişi yüzlerce insanı, günler aylar sonra binlerce insanı ayaklandırdı.

“Rosa Parks’ ın tutuklanması haberi kentin zencileri arasında derhal yayıldı.Bir takım görüşmelrden sonra topluluğun ileri gelenlerinden birkaç kadın otobüs boykotu yapılabileceğini düşünerek bu düşüncelerini Nixon’a açtılar” (Bleiweiss ve Harris 79).

Siyah örgüt liderleri boykot hazırlıklarını başlattı ve Rosa Parks’ın başlattığı eşitlik kavgası yakın tarihin en önemli kahramanlarından birinin doğuşuna vesile oldu : Martin Luther King Montgomery otobüs boykotunun başkanlığına seçildi. King’ e göre Rosa Parks davası yapılan haksızlığın gösterilmesi için çok uygun bir davaydı. Rosa sadece siyahi topluluğun değil Montgomery’ nin de saygın bir üyesiydi. Son yıllarda Montgomery’de ırk ayırmasına karşı sesini yükselten sayılı kişilerden biriydi (Bleiweiss ve Harris 79). Umulduğu gibi Rosa’nın uğradığı haksızlık tüm siyahların tepkilerini göstermelerine bir araç oldu. Montgomery otobüs boykotu umulmadık bir başarı getirdi, siyahlar sabahları işlerine yürüyerek bisikletlerle kimi zaman topluca taksi kullanarak gidiyorlardı. Otobüsler sadece beyaz yolcu taşıyordu, önceleri boykota aldırış etmeyen otobüs şirketleri sonraları zarar etmeye başladıklarında şiddet olayları da başgöstermişti.Boykot, terörist eylem olarak nitelendiriliyordu ; ancak yolcularının % 75 ini kaybetmiş olan şirketler daha fazla direnemedi ve 382 gün sonra otobüslerin ırkçı uygulamaları kaldırıldı.

King, *Özgürlüğe Uzun Adımlar* adlı eserinde Parks’ın davasıyla ilgili şöyle söylemiştir :
“Sebepler benzer adaletsizliklerin kayıtlarında yatmaktadır. Aslında Rosa Parks’ ın tavrı şu farkedilmediği sürece anlaşılabilir : sonunda insanların dayanma gücünün kalmaz ve insanın

kişiliği haykırır, ‘Daha fazla dayanamıyacağım’”. Montgomery otobüs boykotuyla başlayan siyahi eylem ve boykotlar yıllar içinde daha da hızlandı ve etkisini arttırdı. Rosa Parks başlattığı ve vesile olduğu bu eşitlik hareketlerinin en önemli sembolü ve “sivil haklarının annesi” olarak tarihteki yerini aldı.

Tutuklanmasından sonra Rosa Parks birçok zorluk yaşadı. Sebepsiz yere işinden çıkarıldı ayrıca kocası da işinden ayrılmak zorunda kaldı. Parks çifti Rosanın Montgomery’ de iş bulamaması üzerine Hampston’a taşındılar. Daha sonra Detroit, Michigan’a yerleştiler. 1988’ e kadar Amerikan Temsilcisi Meclisi üyesi John Conyers’ in sekreterliğini yaptı. Rosa ve Elaine Eason Steele 1987’ de Rosa ve Raymond Parks Kişisel Gelişim Enstitüsü’ nü kurdular. Enstitü gençlerİ sivil haklar hakkında bilgilendirmek için otobüs turları düzenleyerek Amerikayı dolaştı. 1992’ de Rosa Parks, *Rosa Parks : Benim Hikayem* adlı otobiyografisini daha sonra da *Sessiz Güç* adlı anı kitabını yayınladı. 1997 yılında yapılan bir röportajda Rosa Parks bugün sivil haklar için yapılması gerekenler hakkındaki fikirlerini şöyle anlatıyor :

“İnsanların kafalarındaki ırkçı önyargılardan kurtulması ve ırk gözetimi olmaksızın herkes için eşitliğin gerekliliğine inanması gerek. Daha çok eğitime ihtiyacımız var özellikle de dar görüşlü insanların eğitilmesine. Bence tüm insanlara eşit ve adil bir şekilde davranılması : ırk, din veya insanları diğerlerinden farklı yapan hiçbirşey yüzünden ayrımcılık yapılmaması çok güzel olur.”

1979’ da Rosa Parks NAACP’ nin Spingarn Madalyasıyla ödüllendirildi, bir sonraki yılsa Martin Luther King Jr ödülüne layık görüldü. 1990 yılında Nelson Mandela’ yı karşılayacak gruba davet edildi. Resepsiyon sırasında Mandela kendisine sarılarak : “Hapiste olduğum yıllar boyunca benim desteğim oldun” dedi. 1994’ de İsveç Stockholm’ de Rosa Parks Barış ödülünü aldı. 1996 yılında Cumhurbaşkanlığı Hürriyet madalyasına lâıyk görülmüştü. 1999 yılının başında da, Kongre'nin altın madalyasına hak kazandı ve bu ödülü Bill Clinton'un elinden aldı. 1999'da Rosa Parks, Time dergisince 20. yüzyılın insan hakları savunucusu seçildi ve 20. yüzyılın en önemli ilk 20 figürü arasında gösterildi. Rosa Parks adına müzeler, kütüphaneler açıldı.

Rosa Parks 24 ekim 2005 tarihinde doksaniki yaşında öldü. Alabama, Montgomery başta olmak üzere Detroit ve Washington’ da cenaze törenleri düzenlendi. 27 ekim de Senato

Parks'ın naaşının Rotunda'da onurlandırılmasını kararlaştırdı ve böylece Parks 1852' de başlayan Rotunda geleneğine layık görülen otuzbirinci kişi, ilk kadın ve devlet yöneticisi olmadığı halde bu hakkı kazanan ilk Amerikalı oldu. Rosa Parks'ın ölüm haberiyle Amerika Devlet Başkanı tüm devlet dairelerinin bayraklarının yarıya indirilmesini emretti. Montgomery' de Parksın ölümü üzerine tüm otobüslerin ön koltuklarına siyah kurdaleler bağlandı. Rosa Parks ellibin kişinin katıldığı cenazesinde, Montgomery otobüsünün arka sırasında başlattığı eşitlik yolculuğu, binlerce insanın duaları ve teşekkürleriyle bitti.

Kimsenin yapamadığını yapan, kimsenin söyleyemediğini söyleyen insan tarihe geçmeyi hak eder. Eşitliği, insanlığı, haklıyı ve haksızı bilen ve bunları savunmaktan çekinmeyen insan tarihe geçer. öfkesine yenik düşmeden geleceği için savaş veren insanların üzerine kitaplar yazılır. Hayatı boyunca teninin renginden, kadınlığından, tarihinden yada kimliğinden utanç duymayan, kendi insanlığını unutmuş siyahlara eşitliği gösteren Rosa Parks'ın adı ansiklopedide yer almalıdır. Tarihte bir anlık değişiklik yüzyılları, milyonlarca insanı etkileyecek güce sahiptir. Tarihte bir karakterin eksikliği yepyeni, çok farklı bir son getirir. Rosa Parks o gün diğer siyahlar gibi yerinden kalkmış olsaydı haklı olduğu davasından vazgeçip, korkup gerçeklere sırtını dönseydi binlerce kişinin kavgası için bir emsal olabilme umuduyla savaşmasaydı, bugün tarihimizin son 55 yılı çok daha farklı olacaktı. Rosa Parks'la beraber birçok kahraman belki de varolamayacak ve birçok olay yaşanmamış olacaktı. Bir ırkın, insanlığın eşitlik için meydanlara dökülüşü günler, aylar belki de yıllar sonrasına ertelenecekti. İşte bu yüzden Rosa Parks'ın bir anda verdiği bu karar ve hayatı boyunca devam ettiği eşitlik savaşı onu ve arkadaşlarını tarihe mal etti. Rosa Parks dönemine ve tarihe damgasını vuran bir kadın figürü olarak binlerce insan tarafından hak ettiği değeri yıllar sonra gördü.

Rosa Parks tutuklandığı gün kırkiki yaşında, zenci, ikinci sınıf vatandaş olarak görülen bir kadındı, ırkının yıllardır yaşadığı aşağılamaya daha fazla dayanamayacaktı ve o tarihten sonra ne Montgomery' de hiçbir şey eskisi gibi olmadı. Rosa Parks öldüğü gün doksan iki yaşında, Afro-Amerikalı, artık birinci sınıf bir vatandaş olan bir kadındı. Rosa Parksın ön koltuğunda yer aldığı otobüs insanın kendi türüne yaptığı en büyük haksızlığı tüm dünyaya anlatmak için yola koyuldu.

7415